

Sandenburgerwaard

Natuurontwikkeling door kleiwinning

DELGROMIJ

Oostelijk van Wijk bij Duurstede ligt de Sandenburgerwaard, een uiterwaard van de Nederrijn. Deze is gelegen tussen de toegangsweg naar recreatiegebied Gravenbol en de Lunenburgerwaard. De Sandenburgerwaard ligt grotendeels in de gemeente Utrechtse Heuvelrug. Het westelijk deel ligt in de gemeente Wijk bij Duurstede.

Nieuwe natuur in de Sandenburgerwaard

Het college van Gedeputeerde Staten van Utrecht heeft in de 'Ontwikkelingsvisie Uiterwaarden van de Lek' de ambitie vastgelegd om in de Lunenburgerwaard nieuwe natuur te ontwikkelen. Dit is een onderdeel van het plan om de natuurwaarden in de uiterwaarden tussen Amerongen en Wijk bij Duurstede te versterken.

Natuurontwikkeling door kleiwinning
Delgromij heeft in 2006 het initiatief genomen tot een eerste concrete stap in de zogenaamde 'Sandenburgerwaard'. Delgromij heeft ervoor kunnen zorgen dat de gronden zijn doorgeleverd van een private partij naar natuurorganisatie Utrechts Landschap. Door de winning van klei geeft Delgromij een impuls aan de

ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden in een aantrekkelijk natuurlijk landschap. Na voltooiing van de herinrichting wordt Utrechts Landschap eigenaar van het gebied en gaat het gebied beheren.

Bij de planontwikkeling en uitvoering wordt samen opgetrokken met Jos Rademakers Ecologie en Ontwikkeling en Adri Voorwinden Ruimtelijke Vormgeving en Landschap, de voormalig eigenaar (de Mispelaar b.v.), de huidige eigenaar Utrechts Landschap, het Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, het Waterschap Vallei en Veluwe (voorheen Waterschap Vallei- en Kromme Rijngebied), de beide gemeenten en de omwonenden.

Uitgangspunten

Van agrarisch grasland

Het binnenkaadse deel én de kade werden in de fase voorafgaand aan de planuitvoering intensief gebruikt als agrarisch grasland. De grasmat was voedselrijk en botanisch soortenarm. Dat zorgde ervoor dat gras snel opkwam en andere plantensoorten nauwelijks een kans kregen.

En een gestuwde laagdynamische rivier

De Nederrijn is sinds de jaren zeventig gestuwd, waardoor lage waterstanden (lager dan 3,0m +NAP) nagenoeg niet meer voorkomen. De rivier is rechtgetrokken en de hoogwaterstanden zijn gedaald. De overlaten en kades zijn daardoor relatief hoog komen te liggen. De Gravenbol, Sandenburgerwaard en Lunenburgerwaard stromen daardoor nog maar zelden over. Nog minder vaak stromen zij ook daadwerkelijk mee.

Naar een ecologische verbinding

Eén van de wensen in de natuurontwikkelingsplannen van de provincie is de aanleg van een natuurlijke geul die kwelwater afvoert uit de Amerongse polder, door de Domswaard, langs de stuw, door de Sandenburgerwaard naar de Lunenburgerwaard. Het schone, heldere grondwater kan zo benut worden voor de ontwikkeling van bijzonder waardevolle rivierbegeleidende moerassen en wateren.

Met een bijzondere moerasnatuur

De lage overstromingsfrequentie én het ontbreken van lage waterstanden maakte de ontwikkeling van rivierbegeleidend moeras mogelijk. In de uiterwaard liggen twee kleine kolken en enkele dijkvoetmoerasjes, ooit ontstaan bij de aanleg of versterking van de dijk. Deze kleine moerasjes zijn rijk aan plantensoorten (Heen, Zwanenbloem, Grote lisdodde, Riet, Watergentiaan, Gele plomp, Grote waterweegbree), insecten (libellen, vlinders, waterdiertjes), amfibieën én vogels (zowel broedvogels als pleisterende vogels, o.a. de Watersnip).

De moerasjes waren klein en kwetsbaar. In de nieuwe inrichting zijn meer van dit soort moerasjes voorzien. Door de kleiwinning in de Sandenburgerwaard wordt het winterbed verlaagd, zodat het in de winter snel onder water kan lopen en grote hoeveelheden water aan kan. De verlaging zorgt er dus voor dat dit gebied in de winter erg nat is. In de zomer droogt het langzaam op; een wisselwerking die ervoor zorgt dat de natuur goed kan gedijen.

In overleg met het recreatieschap, het waterschap en Utrechts Landschap is het uiteindelijke inrichtingsplan tot stand gekomen. Daarin zijn vier hoofdelementen opgenomen:

Reliëfvolgende kleiwinning

Door de rivier is in de loop der tijd een dikke kleilaag afgezet. Wij graven het kleidek tot de zandondergrond af. Door het afgraven van de klei tot op het zand ontstaat een goede uitgangssituatie voor natuurontwikkeling. Kleigrond is namelijk heel voedselrijk, waardoor grassen snel opkomen en er geen ruimte is voor andere plantensoorten. Zand is voedselarm, waardoor andere plantensoorten juist wél kunnen opkomen. De zandlaag bevindt zich op ruim 1 meter boven het gemiddelde rivierpeil. Door een extensief graslandbeheer (begrazing) liggen hier uitstekende mogelijkheden voor de ontwikkeling van kruidenrijke graslanden.

Een deel van de zandlaag ligt lager. Op deze permanent natte delen kunnen zich botanisch waardevolle moerasige graslanden ontwikkelen zoals ook omschreven in het vorige hoofdstuk. Dit type graslanden zijn typisch voor de Nederrijn en de Lek, maar zijn nog slechts zeer lokaal goed ontwikkeld.

Moerasgeul dijkvoet

Aan de dijkzijde ligt de zandondergrond lager. Hier ontstaat door de reliëfvolgende kleiwinning een moerasgeul, met een wisselende diepte van rond de 3 tot 1 meter. In de ondiepe delen kan zich een moeras ontwikkelen, vergelijkbaar met de al aanwezige dijkvoetmoerasjes. Deze worden opgenomen in de oeverzone van de nieuwe geul.

Ontwikkelingsvisie

Verwijderen kade

De kade wordt na afgraving niet meer teruggebracht. Het gebied krijgt daarmee weer een natuurlijke overstromingsfrequentie. De vrije uitwisseling van planten, dieren, water en organismen wordt hersteld. De geulen en de overstroombare lage delen zijn zeer geschikt als paai- en leefgebied van onder andere riviervis. Door het wegnemen van de kade wordt een duidelijke scheiding gerealiseerd met het recreatiegebied Gravenbol. Aan de westzijde wordt een nieuwe dwarskade naar de dijk aangelegd om zo de bekading rond de Lunenburgerwaard weer te sluiten.

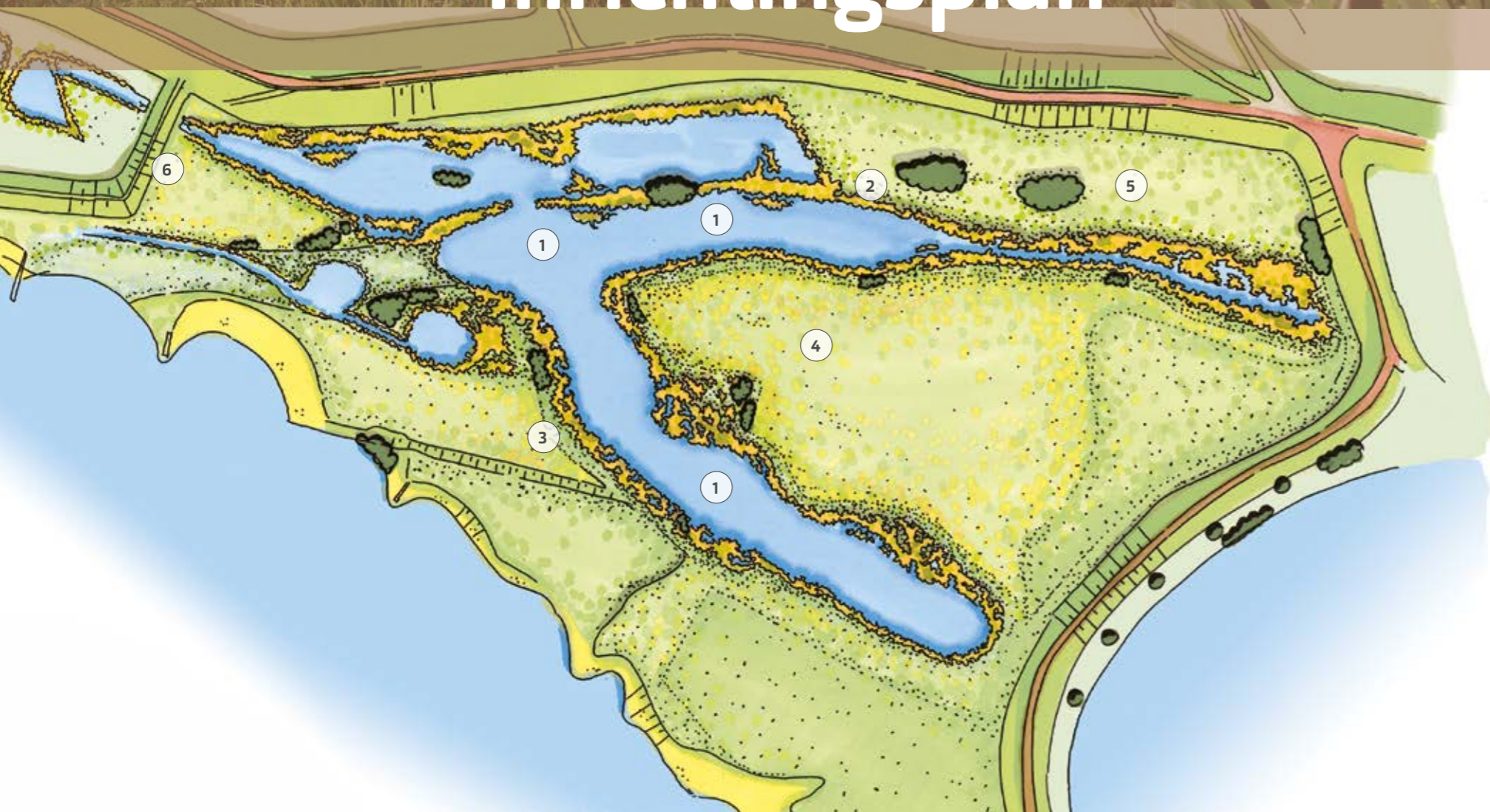
Verlagen buitenkaadse gronden recreatieschap

Aan de zuidkant wordt door reliëfvolgende kleiwinning een oude geul weer zichtbaar. Deze geul ligt deels onder de huidige kade en loopt door onder de percelen van het recreatieschap. Door ook de buitenkaadse gronden bij het project te betrekken, kan deze oude restgeul geheel worden uitgegraven. De historische landschapsvorming wordt daardoor weer herkenbaar. Ter plaatse van de beide kolkjes in de kade wordt een half-open verbinding tussen deze geul en de rivierarm aangelegd. Het idee is om de beide kolkjes daarbij zoveel mogelijk te sparen.

Inrichtingsplan

- ① Reliëfvolgend ontgraven van geulen
- ② Moerasgeul aan dijkzijde
- ③ Verwijderen kade
- ④ Reliëfvolgend ontgraven van uiterwaard
- ⑤ Voorland waterkering ophogen met vrijkomende rooftergrond
- ⑥ Kade inkorten en weer sluitend maken op primaire waterkering

Eind 2007 hebben wij de vergunningen verkregen om te starten met de uitvoering.

Kleiwinning

Door het matige economische klimaat in de bouw in die jaren zijn de activiteiten op de locatie niet tot ontplooiing gekomen en waren er weinig mogelijkheden voor afvoer van klei voor de keramische industrie. Om de herinrichting toch te kunnen realiseren, is een deel van de klei gebruikt

Herinrichting

Bij het schrijven van deze brochure (voorjaar 2019) is tweederde van het werk uitgevoerd. In de komende twee jaar moet 60 m³ klei afgevoerd worden en wordt 20.000 m³ klei ter plaatse verwerkt. In 2020 werken we het gebied verder af en in 2021 leveren we het project op.

Samenwerking

Dit project is een samenwerking tussen Delgromij en Utrechts Landschap. Het is afgestemd met Rijkswaterstaat, Provincie Utrecht, Gemeente Wijk bij Duurstede, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en de omgevingsdienst RUD.

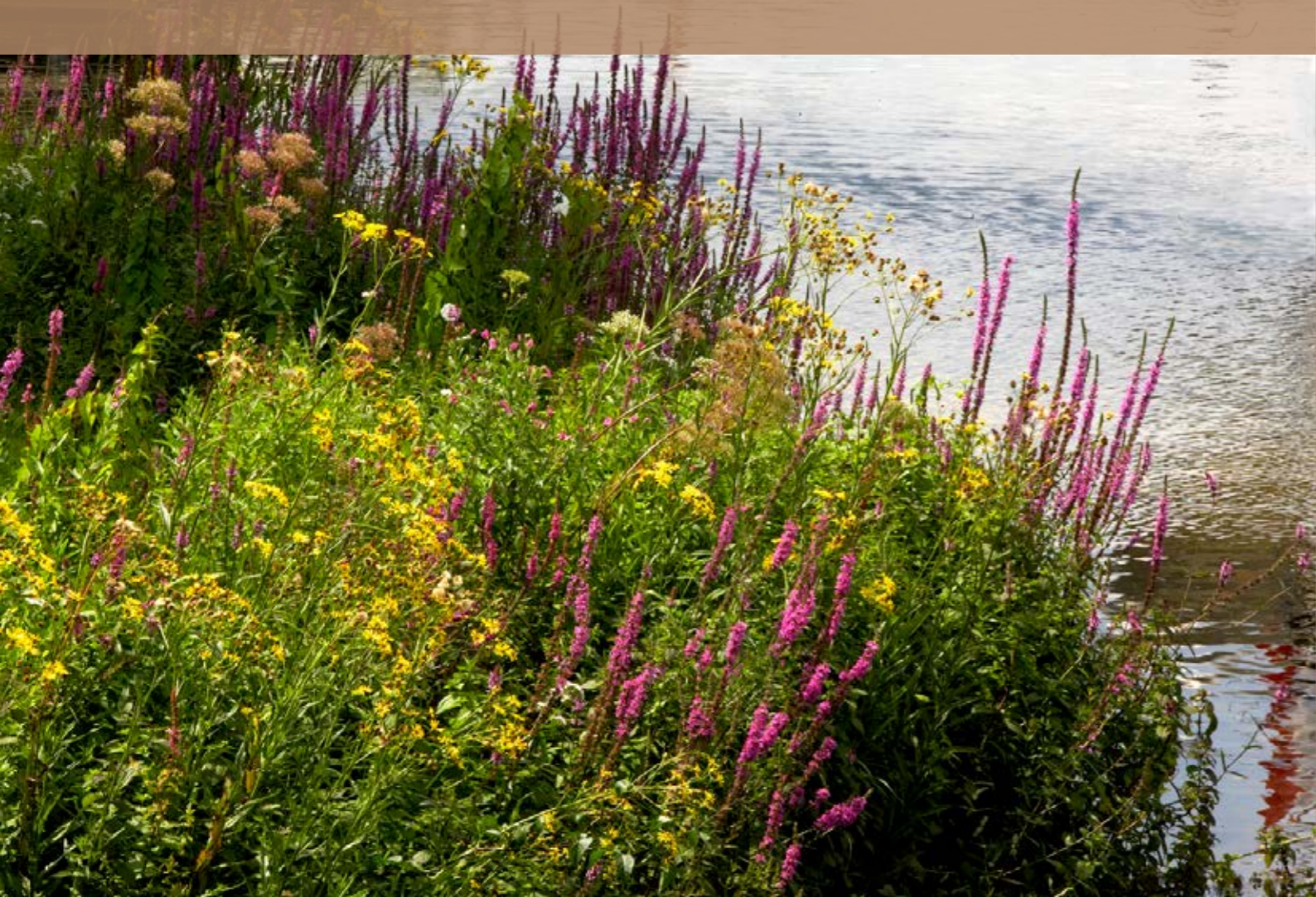
Uitvoering

Klei wordt via een laadbrug in het schip geladen

als dijkklei om dijken te versterken. Zo is de klei uit de Sandenburgerwaard onder andere ingezet voor de dijkverbetering van de Grebbeliniedijk aan de Eem.

Inmiddels is de vraag naar keramische klei en dijkklei goed en ronden wij in de komende twee jaar het project af. De klei wordt per schip uit het gebied afgevoerd en gaat naar steenfabrieken waar er onder andere bakstenen en dakpannen van worden gemaakt voor de Nederlandse bouwsector.

Contact

Voor meer informatie over dit project kunt u contact opnemen met:

- **Herinrichting Sandenburgerwaard**
K3

Iwan Reerink
i.reerink@k3.nl
024 348 88 54

- **Utrechts Landschap**

Hendrike Geessink
h.geessink@utrechtslandschap.nl
06 51 96 80 81

- **Uitvoering kleiwinning**
Delgromij

Ronald Waanders
r.waanders@delgromij.nl
024 348 88 67

DELGROMIJ

Wanraaij 2
6673 DN Andelst
Postbus 200
6660 AE Elst (Gld)
Tel. 024 348 88 00
info@delgromij.nl
www.delgromij.nl

Bunnikseweg 39
3732 HV De Bilt
Postbus 121
3730 AC De Bilt
Tel. 030 220 55 55
info@utrechtslandschap.nl
www.utrechtslandschap.nl